

NOTITIE

Onderwerp : Schriftelijke bijdrage rondetafelgesprek governance klimaatbeleid 5 juni

Van : Lian Merkkx

Aan : Vaste Kamercommissie Economische Zaken

Datum : 31 mei 2019

Geachte leden van de vaste Kamercommissie Economische Zaken,

Graag willen wij u bedanken voor de uitnodiging aanwezig te zijn bij de hoorzitting governance klimaatbeleid. Het thema is veel besproken op de verschillende hoorzittingen van de klimaattafels en wij willen graag onze inzichten aan u meegeven.

Gemeenten steunen klimaatdoelen

De VNG heeft in 2017 samen met het IPO en de UvW de 'Investeringsagenda, naar een duurzaam Nederland' gepresenteerd met het aanbod om de regie te nemen op de invulling van het klimaatbeleid. Dat beleid moet immers grotendeels lokaal en regionaal worden gerealiseerd omdat duurzame energie decentraal wordt opgewekt en aardgasvrije woningen vaak met lokale warmtebronnen verwarmd worden. Dat kan niet landelijk aangestuurd worden. In het regeerakkoord heeft ons aanbod dan ook een duidelijke plek gekregen en in het Ontwerp Klimaatakkoord is de regierol van de gemeente in de aardgasvrijtransitie bevestigd door alle betrokken partijen.

Onlangs heeft de VNG drie bestuurlijke sessies in het land georganiseerd om de laatste stand van zaken op het Ontwerp Klimaatakkoord (OKA) en de gemeentelijke inzet toe te lichten. Ook houden we door vele bezoeken in het land de vinger aan de pols wat gemeenten nu al doen. We zien dat gemeenten overal in het land de schouders al onder de energietransitie hebben gezet waar het gaat om bestaande en nieuwe taken zoals de transitie naar de aardgasvrije gebouwde omgeving, verduurzaming van het MKB en duurzame mobiliteit. De dertig RES-regio's zijn aan de slag, aardgasvrije wijken worden voorbereid, het opwekken van duurzame energie is een vast agendapunt geworden in gemeenteraden.

Wij zijn gematigd positief over de resultaten in het OKA zoals u ook kan lezen in onze [ledenbrief van 8 mei 2019](#). In de bijeenkomsten bleek dat gemeenten zien dat de klimaatdoelen aansluiten bij de eigen ambities in de collegeakkoorden. Uit de praktijk blijkt tegelijk dat deze ambities soms nóg ingewikkelder in de uitvoering zijn dan vooraf gedacht. Dat komt bijvoorbeeld door de vraagstukken rond wet- en regelgeving die niet aansluiten op de nieuwe werkelijkheid en nieuwe vormen van ingewikkelde en intensieve interbestuurlijke samenwerking. De discussies rondom de kosten en betaalbaarheid en het verkrijgen van verregaande maatschappelijke acceptatie komen daar nog bij. Deze moeten daarom niet alleen in de uitvoering maar ook in de vormgeving van de governance terug komen.

Het is belangrijk dat de governance van de energietransitie – en daarmee van het Klimaatakkoord – ook rekenschap geeft van de verschillende, elkaar aanvullende, verantwoordelijkheden en taken van de overheden. Wij willen een governance die praktisch blijft en recht doet aan de werkelijkheid. Borging van de lokale en regionale verantwoordelijkheid in de uitvoering, tezamen met een actieve deelname van de (maatschappelijke) partners is nodig om de grote hoeveelheid werk die op ons af komt gericht op te pakken mét maatschappelijke acceptatie. Dit maakt de governance van de energietransitie een puzzel waarbij de interbestuurlijke samenwerking, planning en afstemming op de uitvoering essentieel is: we moeten immers onze aanvullende bevoegdheden naast elkaar, parallel, soms volgtijdelijk, voor hetzelfde gaan inzetten.

Voor gemeenten betekent dit dat we belang hechten aan een governance waarbij we onze eigen lokale regiefunctie daadkrachtig kunnen oppakken waar nodig en daarnaast stevig ingebed willen zijn in regionale en nationale structuren van afstemming, besluitvorming en met een probleemoplossende houding.

Lokale governance

In het OKA zijn afspraken gemaakt over de governance van de energietransitie en de rol van gemeenten hierin. Gemeenten zijn (mede)verantwoordelijk voor twee grote opgaven die onze inwoner zullen raken. Dat zijn namelijk de regierol op het aardgasvrij maken van onze wijken en om samen met Provincies en Waterschappen in de Regionale Energiestrategieën (RES) voldoende hernieuwbare energie op te wekken en er voor te zorgen dat de beschikbare warmte juist ingezet kan worden.

Logischerwijs kunnen deze opgaven niet zonder zorgvuldige participatie en zoveel mogelijk draagvlak. Daar staan we ook voor. De governance van de RES is bijvoorbeeld zo vormgegeven dat we interbestuurlijk én 'intermaatschappelijk' samenwerken. Zorgvuldige (democratische) besluitvorming van de verschillende overheden moet op elkaar aansluiten. Aangezien de RESsen zich richten op de uitvoering wordt soms vergeten dat deze nieuwe vorm van intensieve interbestuurlijke samenwerking ook moet zorgen voor een versnelling van het probleemoplossend vermogen tussen overheden tijdens het werk. Daarvoor is in de governance een stevige verbinding nodig met het bestuurlijk overleg naast een verbinding met de intermaatschappelijke governance van het Klimaatakkoord.

We blijven ook pragmatisch: gemeenten moeten de uitvoering van de ambities wel praktisch ter hand kunnen nemen. Een aantal heel concrete zaken staat een succesvolle uitvoering nog in de weg: zaken waar gemeenten het Rijk bij nodig hebben om met de juiste wetgeving tot een werkbare oplossing te komen waarbij wij, zoals het een democratisch orgaan betaamt, zorgvuldige en wettelijk gelegitimeerde besluiten kunnen nemen. Als eerste overheid maken gemeenten zich ook zorgen over de maatschappelijke acceptatie en betaalbaarheid voor de burger. De zo gewenste slagkracht is er nu nog niet.

Deze punten lichten we hieronder toe:

- De aardgasvrije transitie kan niet zonder financiële middelen of fiscale afspraken voor onze inwoners. Indien onze inwoners niet financieel worden tegemoetgekomen is de transitie onhaalbaar. Gemeenten kunnen geen plannen presenteren en daarbij de rekening neerleggen bij onze inwoners zonder handelingsperspectief te bieden.
In het kader van de voorjaarsnota wordt € 400 miljoen voor het klimaatakkoord vrijgemaakt. Belangrijke overweging voor de besteding zou daarbij moeten zijn is dat individuele subsidies ondoelmatiger zijn dan een grootschalige aanpak per straat en wijk waarbij de inwoners ontzorgd worden. Subsidie per individuele maatregel gaan teveel naar de draagkrachtige particuliere huiseigenaar die het niet nodig heeft en waarbij het effect van een verminderd energieverbruik niet te meten is. De SDE+ is ook niet ingericht op de RES. Zonder publieke sturing is de transitie duurder en langzamer.
- Gemeenten krijgen nu een tegemoetkoming op de uitvoeringslasten die onder meer de planvorming vanuit het Klimaatakkoord garandeert. Met een afspraak over het starten van een artikel 2 procedure uit de Financiële Verhoudingswet worden alle nieuwe taken voor gemeenten onderzocht en vindt daarna een gesprek plaats over welke middelen aan gemeenten, provincies en waterschappen zullen worden toegekend. Er komen veel nieuwe taken bij dus er moeten mensen bij. Mensen die de besluitvorming voorbereiden maar ook de wijken ingaan. Indien hier onvoldoende voor wordt vrijgemaakt zal de transitie trager verlopen. Los van het onderzoek naar de kosten op de lange termijn zijn er op de korte termijn ook middelen nodig. Als we wachten tot 2021 komen we in de knel met de ambitie om 1,5 miljoen gebouwen aardgasvrij te krijgen vóór 2030.

- Gemeenten hebben bevoegdheden nodig die passen bij de doelen en nieuwe taken uit het ontwerp-klimaatakkoord. Deze moeten worden geregeld in een wetgevingsagenda die aansluit op de termijnen waar gemeenten zich voor gesteld zien. Gemeenten zullen conform de afspraken in het Klimaatakkoord de regionale energiestrategieën en de transitievisies warmte in 2021 gaan opleveren. Als alles goed gaat wordt de bijpassende wetgeving dan pas opgeleverd, met pech pas daarna. De eerste is te laat, de tweede véél te laat.

Zo hebben gemeenten nog niet de bevoegdheid om wijken van het aardgas af te halen, zijn de afspraken voor de marktordening van de warmte nog niet gemaakt (waardoor besluiten daarover mogelijk vertraging oplopen) en is er nog geen gebouwgebonden financiering of een andere oplossing voor de betaalbaarheid voor burgers. Het is cruciaal dat direct duidelijkheid wordt geboden aan onze inwoners dat wat op papier staat ook wordt uitgevoerd. Indien dat uitblijft zal dat logischerwijs onrust opleveren.

We begrijpen dat wetgeving tijd kost en zien twee opties om daar mee om te gaan.

- Als gemeenten elke mogelijkheid tot doorpakken nog ontberen moet het tijdpad voor het behalen van de doelstellingen verlengd worden.
- De experimenteerruimte in de Crisis- en herstelwet zou ook uitgebreid kunnen worden tot inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Logischerwijs heeft de wetgever meer oog voor het opleveren van wetgeving dan in de tijd daarna voor de uitvoering. We willen uw Kamer vragen daar op te letten.

Landelijke governance; één overheid

Landelijk moeten alle overheden samenwerken als één overheid die haar bevoegdheden naadloos samen inzet voor hetzelfde plan en/of doel. We dienen voorspelbaar en zorgvuldig te zijn. Dat eisen onze inwoners ook van ons. Dat betekent bijvoorbeeld dat we geen verantwoordelijkheden op elkaar afwentelen en oog hebben voor elkaars opgaven, zorgen en werkelijkheden. Maar ook dat we aan de voorkant met elkaar optrekken in bijvoorbeeld:

- het ontwikkelen van nieuwe wetgeving die nodig is voor de regierol van gemeenten,
- erkennen dat er voldoende middelen nodig zijn om met elkaar de opgave in te vullen en
- passende doelstellingen in de tijd plaatsen.

Die éne overheid is ook in de communicatie en voorlichting van belang. We hopen daarom dat de Klimaatwet ervoor zorgt dat de stip aan de horizon permanent in beeld blijft.

Gemeenten hebben niet op korte termijn alle antwoorden voor handen, er moet immers nog veel geleerd en uitgezocht worden. Ze willen oprecht hard werken aan het behalen van de gestelde doelen. De praktijk zal weerbarstig zijn, er zullen vast fouten gemaakt worden, niet iedereen zal staan te juichen. Het zal erom spannen in de gemeenteraden de komende jaren. Er is tijd nodig om op zorgvuldige en democratische wijze besluiten te kunnen nemen omdat er helaas geen simpele eenvoudige oplossing voorhanden is.

Wat gemeenten niet willen dat daarop te snel de centrale regiekaart wordt getrokken en dat het Rijk met aanwijzingen schermt. Iedereen heeft kunnen zien hoe dat heeft uitgepakt bij de plaatsing van een windpark in Drenthe. Het Rijk kan niet instaan voor lokaal draagvlak en gemeenten onder druk zetten zal dat niet helpen. Integendeel, het zal tot vertraging leiden. Zodra lokaal ingegrepen wordt zullen gemeenten de transitie namelijk niet meer zien als iets van henzelf en zal veel lokale energie wegvloeien. De missie van de VNG is om dit te voorkomen.

Lian Merx
Programmanager Energie
VNG